

Література

1. Коломийчук В. С. Соціально-економічний розвиток адміністративного району: теорія, методологія, практика. – Тернопіль: ТОВ „Терно-Граф”, 2002. – 316 с.
2. Лановик Б. Д., Матисякевич З. М., Матейко Р. М. Економічна історія України і світу: Підручник / За ред. Б. Д. Лановика. – К.: Вікар, 1999. – 461 с.
3. Лібанова Е. М. Індекс людського розвитку // Інвестиційний рейтинг регіонів України. – К.: Інститут реформ, 2002. – Вип. 2/3. – С. 59–70.
4. Макарова О. В. Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки та оцінки: Монографія. – К.: Ліра-К, 2004. – 328 с.
5. Семикіна Т. Соціальна політика у глобальному вимірі. – К.: Унів. вид-во „Пульсари”, 2003. – 252 с.
6. Семів Л. К. Регіональна політика: людський вимір: Монографія. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 392 с.

УДК 330.3

Т. В. Мірзодаєва

Українсько-американський гуманітарний інститут
„Вісконсінський Міжнародний Університет (США) в Україні”

ЗАВДАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЇЇ МОНІТОРИНГУ

Органічною ланкою процесу формування та реалізації регіональної соціальної політики є моніторинг соціальних явищ у розрізі регіонів та процесів територіальної суспільної системи, на які вона спрямована, а також власне регіональної соціальної політики – ефективності функціонування влади у сфері вироблення цілей соціального розвитку, механізмів їх досягнення в умовах змін середовища територіальної суспільної системи.

Система наукових знань про соціальну політику формується на стику різних суспільних дисциплін, зокрема, в політології, економіці, соціології. Так, в економіці її витoki пов’язані з розробкою наукових систем Дж. Мілля, К. Маркса, К. Менгера, А. Маршалла, Дж. Кейнса, П. Самуельсона. З появою соціальних доктрин Е. Дюргейма, М. Вебера, В. Парето, формуванням наукових основ економічного аналізу політики (В. Вільямс, А. Мельтснер, Н. Рікман, Т. Сааті, В. Дунн, Дж. Мангейм, Р. Рич, Д. Веймер, Е. Вайнінг, К. Вайс) зростає увага до вивчення проблем соціальної політики. В Україні
© Т. В. Мірзодаєва, 2008

інтерес економічної наукової думки до проблем аналізу соціальної політики носить інтегральний характер. Свідченням цьому є праці провідних учених, в яких досліджуються питання, зокрема, соціальної тематики (Д. Богиня, В. Геєць, Б. Данилишин, О. Кілієвич, І. Кравченко, О. Кучеренко, Е. Лібанова, М. Логунова, І. Лукінов, О. Макарова, В. Онікієнко, С. Пирожков, А. Пойченко, В. Романов, Ю. Саєнко, В. Тертичка, М. Чумаченко, А. Чухно, В. Шахов). Регіональні дослідження феномена політики, в яких різною мірою відображено соціальні аспекти, пов'язані з іменами О. Амоші, С. Бандура, П. Беленького, Є. Бойка, С. Вовканича, М. Долішнього, С. Дорогунцова, С. Писаренко, Я. Побурка, Л. Семів, О. Шаблія, М. Шаленко, Л. Шаульської, Л. Шевчук та багатьох інших.

Метою статті є розробити пропозиції щодо основних напрямів регіональної соціальної політики.

Моніторинг регіональної соціальної політики (РСП) може бути різних видів. Відповідно до типологічних форм РСП він поділяється на територіальний, секторальний (сферичний), демографічний. Так, на регіональному рівні інструментом отримання реальних даних про результати соціальних взаємодій суб'єктів РСП, фактори, котрі провокують проблемні ситуації соціальних трансформацій у межах певної територіальної суспільної системи (ТСС), темпи, масштаби, напрями, обсяги цих змін (такі зміни можуть бути як стрімкими, революційними, так і повільними, еволюційними чи навіть стагнаційними), є територіальний соціальний моніторинг – систематичне відстежування перебігу соціальних процесів з виходом на узагальнюючі показники соціального розвитку ТСС шляхом фіксації різноманітних соціальних ситуацій у системі об'єктивних і суб'єктивних показників [1, с. 26].

Територіальний соціальний моніторинг проводиться з допомогою різних методів: прямих спостережень і статистичних розрахунків спеціальних індикаторів соціального розвитку ТСС (для оцінки ступеня досягнення головної мети цього розвитку та його окремих складових), рейтингування, кластеризації ТСС за інтегральним показником рівня соціального розвитку тощо.

Формування системи територіального соціального моніторингу супроводжується вирішенням низки проблем:

– вибору об'єкта спостереження, локалізації цілей РСП (явища, процесу, інституту, ТСС). Проблема виявляється в режимі моніторингу, а саме: виокремлення об'єкта, за котрим встановлюється спостереження, із системи взаємодій має бути таким, щоб, по-перше, його зв'язки із зовнішнім середовищем були мінімальними за кількістю параметрів і суттєвими за силою, по-друге, внутрісистемні процеси ТСС були локалізовані;

– теоретичної індикативної моделі моніторингу, що полягає в систематизації, впорядкуванні його даних. Існує два способи вирішення цієї проблеми: перший – відмова від будь-яких інтерпретацій моніторингових вимірів, висвітлення всіх можливих виявів соціального явища чи процесу, другий – намагання інтерпретації трансформаційних змін системи з певних теоретичних позицій. Це вимагає теоретичної моделі, парадигми досліджуваної системи, наявності системи індикаторів, що дають змогу оцінити стан системи, її зв'язків із суперсистемою. Застосування різних економічних парадигм (теорій граничної корисності чи трудової вартості) забезпечує різну оцінку тих самих фактів [2, с. 4];

– предмету моніторингу. Проблема полягає в тому, що соціальні трансформації відбуваються на різних рівнях інформаційного соціального поля: ідеальному (оцінюються зміни в ідеях, ідеалах, образах, символах, віруваннях соціальних груп, тобто коли моніторинги є електоральні, політичні, релігійні та ін.); нормативному (оцінюються зміни в системі норм, традицій, звичаїв, законів, тобто коли моніторинги є юридичні, повсякденні); статусному (оцінюються зміни інтересів, можливостей, статусів, що відбуваються в соціальній структурі, тобто коли йдеться про моніторинги соціальної мобільності, стратифікаційні з виділенням таких груп, як середній клас, багаті, бідні, соціальне дно); інтеракційному (оцінюються зміни в системі дій людей і певних груп, тобто здійснюється моніторинг трудової діяльності населення, політичного вибору, споживчих настроїв, маркетингових комунікацій) [3, с. 35];

– технології моніторингу, а саме розробка інструментарію його проведення (переліку індикаторів) та побудова вибірки обстеження. У першому випадку йдеться про конструювання базового та змінного блоків показників, що відображають стан досліджуваного явища, у другому – про наявність постійної мережі респондентів, періодичність спостереження;

– соціального актора моніторингу, що зводиться до пошуку найбільш адекватного джерела інформації, котре б максимально задовольняло пошукові дослідження (в ролі акторів можуть бути представники соціальної групи чи сегменти ринку, експерти, лідери суспільної думки, керівники певних установ чи організацій тощо).

В Україні доцільно перейти до створення єдиної системи моніторингу ефективності РСРП (з побудовою електронного атласу), в основі якої б, з однієї сторони, була ідея паспортизації соціальних явищ і процесів, що вже відбулися в низових соціальних системах (індикаторів стану), з іншої – формування геоінформаційної та інноваційної карти організації життєдіяльності територіальної громади (індикаторів факторів), а ще з іншої – оцінки реагування територіальної громади на сценарні умови розвитку (індикаторів реагування). Цей підхід відповідав би засадам розбудови

України як соціальної держави, гармонізував методичне забезпечення адміністративно-територіальної реформи з рекомендаціями Комісії ООН зі стійкого розвитку. З цією метою пропонується модель соціального паспорту ТСС, в якому зроблена спроба фіксувати інформацію про вияви в суспільстві нового поділу праці (модель паспорту додається) [4, с. 128].

Проведення моніторингу РСП вимагає належної організації й функціонування системи обліку і статистики. В Україні з цією метою слід значно активізувати роботу регіональних статистичних служб, а саме:

- закласти єдиний підхід до створення баз даних соціальних індикаторів територіального рівня;

- перейти до створення міжрегіональної бази даних статистичних показників “Регіональна статистика” у вигляді аналітичних статистичних таблиць (за прикладом “Regio-stat” ФСУ Німеччини) [5, с. 12];

- активізувати роботу з перенавчання фахівців та економістів-користувачів базами статистичних показників в умовах ринкової економіки. Початком такої роботи може бути участь статистики у проведенні семінарів для керівних працівників і економістів;

- здійснити інвентаризацію та аудит статистичних показників з метою упорядкування їх системи на регіональному рівні, ліквідації дублювання, урахування потреб користувачів. Результатом повинен бути каталог статистичних показників та створення бази метаданих;

- створити цілісну єдину базу даних статистичних показників, яка б перш за все замінила систему ведення динамічних рядів;

- приступити у зв’язку з переходом української статистики на вибіркові методи спостереження до розробки методологічних підходів забезпечення статистичної оцінки так званих малих сфер вивчення, що здійснюється за результатами вибіркового спостережень малих підприємств на регіональному рівні;

- практикувати роботу реєстру статистичних одиниць (PCO) та використовувати його як єдину базу комплексів електронної обробки інформації, швидше вводити до реєстру статистичних одиниць дані про суб’єкти підприємницької діяльності (з метою підвищення репрезентативності даних для малих територій необхідно надати право регіонам формувати вибіркову сукупність);

- підвищити якість регіональної системи обліку і статистики за рахунок взаємодоповнення показників статистичних спостережень даними адміністративного обліку. Укласти угоди та визначити шляхи обміну статінформацією між державним комітетом статистики і відповідною адміністративною установою (насамперед Державною податковою адміністрацією України, Міністерством фінансів України, Національним банком України, Пенсійним фондом України, Державним казначейством

України), в яких визначити зміст і якість даних, що будуть передаватися на регіональному та державному рівнях, механізм передачі їх з адміністративних джерел до органів статистики та їх використання;

– створити постійну робочу групу, до якої входили б представники регіонів з питань упровадження регіональної системи національних рахунків;

– забезпечити обмін досвідом роботи статистичних служб окремих регіонів, міст-побратимів тощо; формувати вісники важливих структурних показників окремих територій (областей, регіонів, міст);

– розробити механізм оцінки вартості та компенсації витрат на конкретні статистичні продукти.

Темпология відкриває нові перспективи досліджень соціалізаційних процесів розвитку територіальної суспільної системи (системи соціального захисту, ринку праці, страхового ринку тощо), котрі є похідними процесів інституалізації й ефективізації, які відбуваються в ній.

Спільні ринкові умови, що визначаються вступом країн до Світової організації торгівлі (СОТ), позначаються на рівні життя населення їх внутрінаціональних регіонів. Для України – це не лише стратегічна мета, а й велика відповідальність за майбутнє її населення. Такий крок повинен бути підготовлений у науково-методологічному, організаційному, технічному, соціальному аспектах. Органи влади мають володіти дієвими важелями для проведення ефективної регіональної соціальної політики. Складовою частиною підготовчих заходів є прийняття відповідної концепції регіональної соціальної політики.

Література

1. Борецька Н. П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми: Монографія. – Донецьк: Янтар, 2001. – 352 с.

2. Бороноев А. О., Смирнов П. И. О понятиях „общество” и „социальное” // Социс. – 2003. – № 8. – С. 3–11.

3. Волков Ю. Е. Социальные отношения и социальная сфера // Социс. – 2003. – № 4. – С. 34–41.

4. Гриценко А. Про інституціональну архітектоніку як новий науковий напрямок // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 2. – С. 127–147.

5. Гришкін В. О. Науково-методологічні основи соціалізації економіки та забезпечення соціальної динаміки суспільства: Автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.02.03 / Дніпропетр. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2005. – 36 с.